

Jaká jsou Vaše hlavní doporučení pro efektivní obnovu kalamitních ploch a například i podporu maximálního využití přirozené obnovy?

Vzhledem k zaměření našeho spolku na maximální využití přírodních procesů a silnou kolektivní zkušenost v této oblasti můžeme nabídnout řešení, která budou leckde atakovat hranice legislativy nebo je překračovat. Bude tedy potřeba úřední cestou žádat o povolení odchýlných postupů (ale to bude platit ve velké míře obecně a je otázkou, zda se máme jako lesníci přizpůsobovat představám „úřadů“, nebo raději iniciovat změny legislativy). Směřovat chceme tak jako všichni k „pestrému, druhově bohatému a odolnému lesu“, jen o něm máme možná jinou představu. Bylo by ale dobré ji právě v zájmu té „pestrosti“ uplatnit ve větší míře i v praxi.

Kalamitní plocha – vymezení

Kalamitní plochu si všichni umíme představit, ale pro udílení rad a návodů, co s nimi, bychom si je měli trochu roztřídit. Z dikce současného lesního zákona vyplývá povinnost hlásit OSSL nahodilou těžbu, jejíž (předpokládaný) rozsah patrně překročí plochu 0,20 ha. To je plocha malého rozsahu, která ve většině regionů ani nedosahuje velikosti průměrné holiny z těžby mýtní úmyslné. Tomuto podtématu se můžeme tedy vyhnout. Pozornost soustředíme na větší plochy. Měřítkem „kalamitnosti“ z pohledu obnovy není ani tak plocha holiny, jako obtížnost podmínek obnovy (na exponovaném stanovišti s např. jižní orientací v prudkém svahu i malá holina asi bude „kalamitní“). Sjednocujícím prvkem kalamitnosti jsou tedy obtížné podmínky pro obnovu. Prakticky zejména přehřívání ploch vlivem orientace či chybějícího bočního zástínu, vysušování (v souvislosti s přehříváním nebo vznikem konvekčního proudění na velkých plochách a snížením drsnosti povrchu-velkoplošným dočasným odlesněním), hrozbou rychlého rozpadu a odnosu biologických složek půd, zánikem půdní mikrobioty a v neposlední řadě u opravdu velkých ploch i ztrátou přehlednosti a ztíženou orientací v plochách kvůli pěstební péči.

Obnovní cíl: stanoviště – půdy, světlo, voda, orientace, kategorie lesa, ale zejména vize

Zásadní pro další existenci lesa na dané lokalitě bude obnovní cíl. Ne ten ve smyslu zákona a vyhlášek předepisujících dřeviny, časové rámce a omezení, ale záměr přesahující několik generací lesníků. Musíme tedy vycházet z (především konsenzuálních) predikcí vývoje místních podmínek, které by měly udávat hlavní dosažitelné parametry lesa, který bude mít šanci plnit všechny funkce i „za sto let“. Nebo alespoň velkou většinu z nich, ale proč si dávat už teď malé cíle? Tento hlavní vývojový směr pak je vhodné rozmělnit – do příznivějšího (i nadále budou některá stanoviště o něco vhodnější) i extrémnějšího (patrně může být i hůř než dnes). Tady si jako lesníci budeme muset umět poradit sami – zatím jsme nezaregistrovali, že by vznikl nějaký oficiální komplexnější výhled. Naštěstí přátelé výzkumníci a vědci nespí a jejich výstupy jsou celkem jasné, podložené a určité. To by měla být první zásadní korekce – zjistit, které hlavní dřeviny budou mít kde (v rámci svěřeného majetku) šanci. Tím je dána kostra lesa. Dřeviny ostatní budou umísťovány do zbývajících prostorů podle jejich ekologické příslušnosti ke stanovišti – tam by měly dosahovat optimálního růstu a zřejmě při dobré pěstební péči i hodnotové produkce, takže ve výsledku se jejich úloha (a prestiž) značně zvýší.

V současném rozhodování nám z předvybraného spektra několika základních (nosných) dřevin dobře poslouží zejména kategorie lesů (pokud můžeme předpokládat, že v daném místě zůstane obdoba), vlastnosti půd (je potřeba přemýšlet zejména o výhledové dostupnosti vody) a z dalšího znalost

nároků dřevin na světlo a živiny a jejich kompetiční a kooperační schopnosti. Do jisté míry neznámou budou vlastnosti introdukovaných dřevin z u nás dosud neaklimatizovaných populací. Je třeba využít (povětšinou) smutné zkušenosti s aktuálně mizející dřevinou na konkrétním místě. Spíše bychom měli předpokládat, že současný klimatický výkyv se vrátí dříve, než bude dosaženo pěstební cíle u obnovených porostů. Méně se můžeme spolehnout na typologický systém (podmínky se mění opravdu razantně) a moc se neopřeme o současnou legislativu – na jedné straně dává široké možnosti volby dřevin (správně), ale na straně druhé nepodporou dřevin přimíšených a vtroušených se podílí na jejich dalším ústupu (chybně).

Překážky úspěšné obnovy

Pokud se podaří vhodně vybrat dřevinnou skladbu (mix), stojí před námi úkol, jak obnovené plochy zajistit. Překážkou jistě bude v prvních letech nástup buřeně. Rozsah vyžínání a v krajním případě chemických zásahů bude velmi nákladný a náročný na pracovní síly, které tu nejsou. Budeme muset zvažovat, jak vyspělá a silná sadba se vyplatí a co nám může pomoci jiného. Ideálním stavem bude tedy zalesňovat a ošetřovat co nejméně a v maximální míře se spolehnout na přirozenou obnovu. Lpění na minimálních hektarových počtech sadebního materiálu bude v mnoha případech kontraproduktivní. Nevypadá to pravděpodobně, ale schopnost pionýrských dřevin obsadit i zabuřené plochy je vysoká a lze jim výrazně pomoci občasným narušením povrchu.

Průběžně se bude ukazovat vliv spárkaté zvěře, kterou jsme nedokázali (nebo opravdu nechtěli) zredukovat na přijatelné stavy v takřka idylickém předcházejícím období. Stavět a udržovat kilometry oplocenek bude velká zátěž. Zvěř bude mít přítom na rozsáhlejších zabuřených plochách klid a dostatek stravy doplněné chutnými letorosty.

Ke všemu ještě silně vzroste nebezpečí rychle se šířících požárů.

Možnosti využití přírodních sil

Jako nejvýznamnější síla nás jistě napadne přirozená obnova. Má to ale několik „ale“. Museli bychom (vnitřně) připustit donedávna nepředstavitelné věci, jako:

- bříza, jíva, osika a další jsou plnohodnotné dřeviny přirozené skladby lesa a kde rostou, nemusí v prvních letech nutně růst dřevina „hodnotnější“ (v dalších letech samozřejmě v rámci výchovy lze zastoupení dřevin upravovat a skladbu i dodatečně zlepšovat podsadbami)
- porosty budou různě husté, různě smíšené, nevyrovnané výškově (i zde výchova do značné míry porosty dokáže „učesat“ – což ale neznamená druhově zjednodušit a prostorově unifikovat)
- přirozená obnova se většinou nedostaví do dvou let, protože nezná náš lesní zákon (ten by měl doznat úpravy vyžadující zachování lesa, ale nikoliv zruinování vlastníků potíráním možností využít přirozené obnovy v přiměřenější lhůtě; opatrnější postup by měl být zvolen ve vodohospodářsky citlivějších oblastech; institut výjimek je sice dobrý, ale bude-li muset být plošně využíván, přestane být výjimkou...

Dalším využitelným přírodním mechanismem je přirozený výběr. Neznamená to vůbec do nárostů zasahovat, ale v prvních zásazích se soustředit jen na redukci nejškodlivějších (pokud jde o les hospodářský) složek nárostů – nikoliv ale nákladnou redukci jedinců do předepsaného sponu. A do fáze obnovy lze ještě jistě započítat využití ochranné funkce horní etáže pro přirozeně nebo uměle vzniklou etáž spodní. Nebavíme se přitom o nepředstavitelně dlouhé době – na většině stanovišť můžeme předpokládat přirozený vznik a zajištění těchto nárostů do 10-20 let. Je potřeba spíš

pohlídat, aby – pokud se přirozené procesy v některých lokalitách nebudou objevovat v dostatečné intenzitě – došlo k včasnému doplnění nárůstů uměle. Samozřejmě se objeví námitky o zneužitelnosti prodloužení lhůt, degradaci půd, zničení vodního režimu atd., ale přiznejme si – mohou za to přírodní procesy nebo jsme prostě přetáhli strunu? Pomůže nějak zásadně výskyt stresovaných téměř nic nepokrývajících sazenic na obřích plochách zabránit výše zmíněným negativním jevům? A umíme to opravdu lépe a aspoň řádově podobně levně jako příroda?

Strategie obnovy

Obnově kalamitních ploch byl věnován seminář pořádaný Pro Silvou Bohemica ve Zlatých Horách v květnu (opakování v červnu) 2017 pod názvem „Přípravné a pomocné dřeviny – šance pro obnovu lesů po kalamitách“. Navrhované modelové přístupy byly zachyceny ve sborníku na cca 60 stranách – považujeme tedy za nejlepší nalézt informace tam. Sborník je volně ke stažení na této adrese: <https://prosilvabohemica.cz/archiv/akce/>, akce datovaná 12.5.2017. Jakékoliv pokusy o přenesení byť nejdůležitějších pasáží do tohoto textu je mimo jeho očekávaný rámec. S problematikou související prezentace lze nalézt na stejném místě z akce „Adaptace lesů na klimatickou změnu – praktická realizace hospodářských opatření“ konané 7.-8.9.2017 ve Křtinách.

Shrnutí a závěr

Personální a ekonomické zvládnutí obnov rozsáhlých kalamitních ploch se neobejde bez změny našeho uvažování a zaběhaných zvyklostí. Přírodní procesy, které nebudeme akceptovat a využívat, budeme muset zaplatit. Bude z čeho? Zkušenosti lesníků ze zvládnutí kalamit v Krušných Horách a na Opavsku a Vítkovsku ukazují, že přes vynaloženou obrovskou energii, množství materiálu, financí a lidských sil se v rozsáhlých kalamitních oblastech podařilo jakž takž zhladit nejhorší následky místy až po více než dvaceti letech a za cenu v součtu čtyřnásobném zalesnění, přičemž původní obnovní cíl stejně dosažen nebyl. Podle našeho názoru bude potřeba odpovědným lesním hospodářům předat zkušenosti, ukázat příklady úspěšných i neúspěšných řešení, podpořit je maximem metodik, sejmout z nich co nejvíce omezení a příkazů a nechat je pracovat podle místních podmínek a možností.